

ristisch sind, in der anderen Gruppe gab es für diese Gruppe kennzeichnende Schläfenringe mit S-Form. Es ist eine interessante Beobachtung der Ausgrabung, dass die beiden Gruppen auch territorial separiert sind. In einem der Gräber, das der Schläfenringgruppe angehört, fand man eine Münze

(spätestens aus der Zeit von Ladislaus des Heiligen), welche die Zeit des ausgegrabenen Gräberfeldes festsetzt. Beinahe das ganze anthropologische Material des Gräberfeldes hoben wir für das Rassenbiologische Institut der Szegeder Universität aus.

Dr. Mihály Párducz.

A Szárazér-dülői avar lovassír.

(Idetartozik a XII. tábla.)

Szárazér Hódmezővásárhely tanyavilágának DK-i részében elterülő határ rész. A szárazéri-dülő az Erzsébet-útra merőlegesen húzódó utolsó Hódmezővásárhelyhez tartozó dülő, melyet a környék lakói a határos Sámson község (Békés megye) miatt Sámson-oldalnak neveznek. E dülőben Rostás Márton, 634 számú tanyáján, vályogverés közben lovassírt talált. A leletről értesítette Rózsa Sándor helybeli tanítót, aki a leletet a Polgármesteri Hivatalnak bejelentette. A polgármester úr felkérésére az Intézet 1942 augusztus 31-én küldött ki Tóth Gábor tanárjelölt hallgatóval. A sír feltárása után a következőket állapítjuk meg:

A földmunka következtében a esontváz felsőrészét feldúlták. A sír mélysége 190 cm. Irányítása DK—ÉNy, fejjel DK-nek. A balkarja a medencére hajlott. Hossza a tomportól a bokacsontig 83 cm. A sír nagysága 190×120 cm volt. Mellékletei a következők: 1. A balkéz középső ujján vékony bronzkarika lenyomata látszott. — 2. A jobb medence peremén hosszúkás formájú, legömbölyített végű díszített esonttárgy (XII. 8.). Két végén kivastagszik s ellipszis alakú lyuk van rajta. A felületét a lyukak mellett és a közepen két koncentrikus kördíszes esontfaragás díszíti. A középső motivumból jobbra és balra rézsutosan egymás fölött két

kördíszes faragás. Mindkét oldala csiszolt; hátlapja díszítetlen. A díszített felület egy részén esontba ivódott zöldes patina figyelhető meg. — 3. A esonttárgy alatt kova (XII. 10.). — 4. A medence közepén ovális alakú bronzesat vaspeccekkal (XII. 9.). A esontváz baloldalán feküdt a ló, fejjel a férfi fejével egy vonalban. A lónak csak a fejét és az alsó lábszáresontjait tették a sírgödörbe, úgyhogy azok zég-zugvonal formájában feküdtek egymás után. Az első két lábszáresont érintkezésénél több mellékletet leltünk. — 5. Szegletes vascsat; pecke hiányzik (XII. 6.). — 6. Faragott, átlyukasztott esontesüngőcske (XII. 7.). — 7—9. Három munkált esontszerszám (XII. 1—3.). — 10. Karikás vaszabla töredéke (XII. 4.). — 11. Vaskarika (XII. 5.), mely a töredékes zabla tartozéka.

A lelettárgyak közül különös érdeklődésre tart számot a díszített esontmelléklet. Hasonló esonttárgyat közöl Horváth Tibor¹ a kiskőrösi temető 17. sírjából. A töredék esonttárgy forma és díszítés tekintetében a mi példányunkkal azonos és a jobbkéznel feküdt. Előfordul a regölyi 108. sírban, csak két

¹ Horváth Tibor: Az illői és kiskőrösi avar temetők. A. H. XIX. kötet, XXV. 33. A sír kísérő mellékletei: 1. Sárga, korongolt palack; 2. vaskés.

lyukkal.²A szegedi múzeum a Fehértó A. és B. jelzésű temetőkből négy, a mi példányunkhoz hasonló csonttárgyat őriz. Fehértó A. temető 38. sírjában a bal kézfejnél hosszúkás csont feküdt; felületén három lyuk van³ (XII. 14.). E temető 167. sírjából hosszúkás, két végén átlukasztott tárgy került elő (XII. 12.). A tárgy a jobb medence peremén feküdt. A esiholóvas a csonttárgy fölött helyezkedett el s vele egy vonalban a medence közepén a bronzcsat itt is meg volt.⁴ Analógiaként a Fehértó B. temető 38. sírjából előkerült csonttárgyat említjük (XII. 13.), melynél a csont végét faragással fejalakra képezték ki. A képzése és a faragás szegletes technikája az ismertetett sír kis csüngőcskéjéhez hasonló.⁵ Utoljára említjük a Fehértó A. 11. sírjának csonttárgyát (XII. 11.).

A csonttárgy rendeltetésének meghatározásánál fontos az a körülmény, hogy a megfigyelt sírok mindegyikében a jobb medence külső oldalán helyezkedett el az öv vonalától kissé lejjebb. A Fehértó A. 38. sírjának három helyen átlukasztott csontmelléklete forma szempontjából teljesen megegyezik a bronz övfűggesztő tagokkal, de rendeltetése más. Megfigyelt jelenség, hogy az avarkori pásztorkésztségek a jobb oldalon kerültek elő. A sír csonttárgya és a felhozott analógiák csakis

² Hampel: Alterthümer II. kötet 256, III. kötet CC. t. 16. Kísérő mellékletei griffes-indás öntött veretek. A csont hossza: 11.1 cm, szélessége: 0.8–1.2.

³ Egyéb mellékletei: 1. A medencében bronzkarika. 2. Jobb medencében vasesat. 3. Derék alatt bronzcsat. 4–5. Jobbkézénél nyílhegy és vaskés.

⁴ A sír többi mellékletei: 7 darab díszített lemez vasövdísz, bronzcsat, vasesat, kés és esiholóacél.

⁵ Többi mellékletek: 1. Fej körül aranylemezek. 2. Lemezcs szíjvég. 3. Vasesat. 4. Nyílcsücsötörök. 5. Íjtartók. Valamennyi sír publikálatlan.

a pásztorkésztségekkel hozhatók kapcsolatba, vagy elosztóként, vagy fedéllemezként szerepeltek.

A sír többi lelettárgyai közül különösen érdekes a faragott csont-csüngőcske. Forma szempontjából közel áll hozzá a vörösmarti lovassír bronzcsüngőcskéje.⁶ Kissé szegletes faragása a már említett fehértói példányhoz hasonló. A csontfaragásnak e szegletes technikája a szabadkai lelet csontdíszén is fellelhető.⁷ A karikás zabiához a cikói 172. sír zablája szolgál analógiaként.⁸ Érdekessége a sírnak a három munkált hegyes csonteszköz. Nem lehetett a zabla fesztítő rudja, hanem csak csontbogozó, mely e formában a neolitikumtól kezdve megtalálható s a mai primitív népeknél is használatban van.

A sír kultúrtörténeti meghatározásánál a csonttárgy sem forma, sem díszítés szempontjából nem korhatározó. A csonttárgyon lévő kördíszes faragás általános az egész avar korban. Különösen az íjtartozékok és a szegletes tűtartatók kedvelt díszítő motívuma. Díszítés tekintetében elég, ha már a fentebb említett kiskőrösi példányra és fehértói íjtartozékokra hivatkozunk.

Forma és díszítés szempontjából analóg kiskőrösi példány a kísérő kerámia miatt a nagyszentmiklósi körrel hozható kapcsolatba. A Fehértó A. temető 167. sír tartalmát a mutatkozó egyezések miatt az akaláni (Törökország) kard és éremlelet határozza meg.⁹ Legfiatalabb érme (I. Heraclius, 613–644.), a sír korát a VII. század harma-

⁶ Hampel: i. m. II. kötet 845.; III. kötet 498. t. 8.

⁷ Hampel: i. m. II. kötet 839.; III. kötet 494. t. 12., 13.

⁸ Hampel: i. m. II. kötet 839.; III. kötet 208. t. 10.

⁹ László Gyula: Adatok az avarkori műipar ókeresztény kapcsolataihoz. 1935. 23 oldal.

dik évtizedére datálja. A másik fehér-tői esontmelléklet is VII. század első felére datálható. Tehát a csonttárgy formai tekintetben a kora avarkori préselt garnitúráktól a giffes-indás öntött garnitúrákig nyomon kísérhető. A Szárazér-dülői sír közelebbi kormeghatározásnál legfontosabb a bronzesat és a lovas temetkezés ilyen fajtája. Az oválisalakú vastüskével képzett esattípus a germánság hagyatékával mutat kapcsolatot. A kiszombori germán temetőben sok ilyen típusú esat van. Ezek közül hivatkozunk a 43., 87., 106., 300., 306. sírok bronzesataira.¹⁰

¹⁰ Török Gyula: A kiszombori germán temető helye népvándorláskori emlékeink között. *Dolg.* 1936. XII. kötet XLVII., XLIX., LVIII., LXI. t.

A lótemetkezésnek a Szárazér-dülői sírban előfordult rítusára nem találunk tökéletes példát. A lábszáresontok ilyenféle elhelyezésével az egész lovat akarták szimbolizálni. Az a szokás, hogy a ló koponyáját és az alsó lábszáresontokat mellékelték az eltemetethez a Szeged-környéki koraavar temetőkben néhány esetben megfigyelhető volt. Előfordult ilyen lovas temetkezési rítus a kiszombori és a fehér-tői temetőkben is. A esattípus és a lovas temetkezésnek rítusa miatt a szóbanforgó sír anyagát az avarság keleti hagyatékának tekintjük s korát a VI. évszázad utolsó évtizede és a VII. évszázad első évtizedei közötti időre határozzuk meg.

Korek József.

Awaren-Reitergrab in Szárazérdülő.

(Hierzu die Tafel XII.)

Im Rain Szárazér (Hódmezővásárhely) fand M. Rostás in seiner Farm beim Ziegelschlagen ein Reitergrab. Die Ausgrabung hatte keine Gräber zur Folge. Die Beigaben des freigelegten Grabes waren folgende: 1. Dünner Bronzering. 2. Verzierter Gegenstand aus Knochen (XII. 8.). 3. Bronzeschnalle mit Eisendorn (XII. 9.). 4. Feuerstein (XII. 10.). An der linken Seite des Skelettes lag der Kopf des Pferdes mit dem Schädel des Reiters in einer Linie. Nur der Kopf und die Beine des Pferdes wurden ins Grab gelegt, so dass sie in Zick-Zackform nacheinander lagen. Bei dem Berührungspunkt der ersten beiden Beine waren mehrere Gegenstände. 5. Eisenschnalle (XII. 6.). 6. Knochenanhängsel (XII. 7.). 7—9. Knochenwerkzeuge (XII. 1—3.) 10. Eisengebiss mit Ring versehen (XII. 4—5.).

Von den Gegenständen kann uns besonders die Knochenbeigabe interessieren, die bei dem rechten Beckerrand gefunden wurde (XII. 8.). Einen gleichen Gegenstand kennen wir aus Kiskőrös¹ und aus dem Grab 108. von Regöly.² Aus den Gräbern von Fehértó A. 38., 11. (XII. 11.), 167. (XII. 12.) und aus Fehértó B. 38. (XII. 13) wurden unseren Knochengegenständen entsprechende Stücke von der Seite des Beckens herausgegraben.

Die Bestimmung des Knochengegenstandes hängt mit der Hirtenausrüstung zusammen.

Bei der Bestimmung der Zeit des

¹ T. Horváth: Die awarischen Gräberfelder von Üllő und Kiskőrös. *Arch. Hung.* XIX. Bpest. 1935. Taf. XXV. 33.

² J. Hampel: *Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn.* 1905. II. S. 256. III. CC. Abb. 16.